

Netwerkdag Klimaatadaptatie en omgevingsvisies

18 januari 2018

> **Lessen van de pilots
omgevingsvisie.**

lees verder >

> **Wat leg je
waar vast?**

lees verder >

> **Hoe borg ik klimaat-
adaptatie bij ruimtelijke
ontwikkelingen?**

lees verder >

> **Hoe betrek ik de
omgeving?**

lees verder >

> **Hoe kan ik klimaatadaptatie
verbinden met andere thema's?**

lees verder >

> **Plenair**

lees verder >

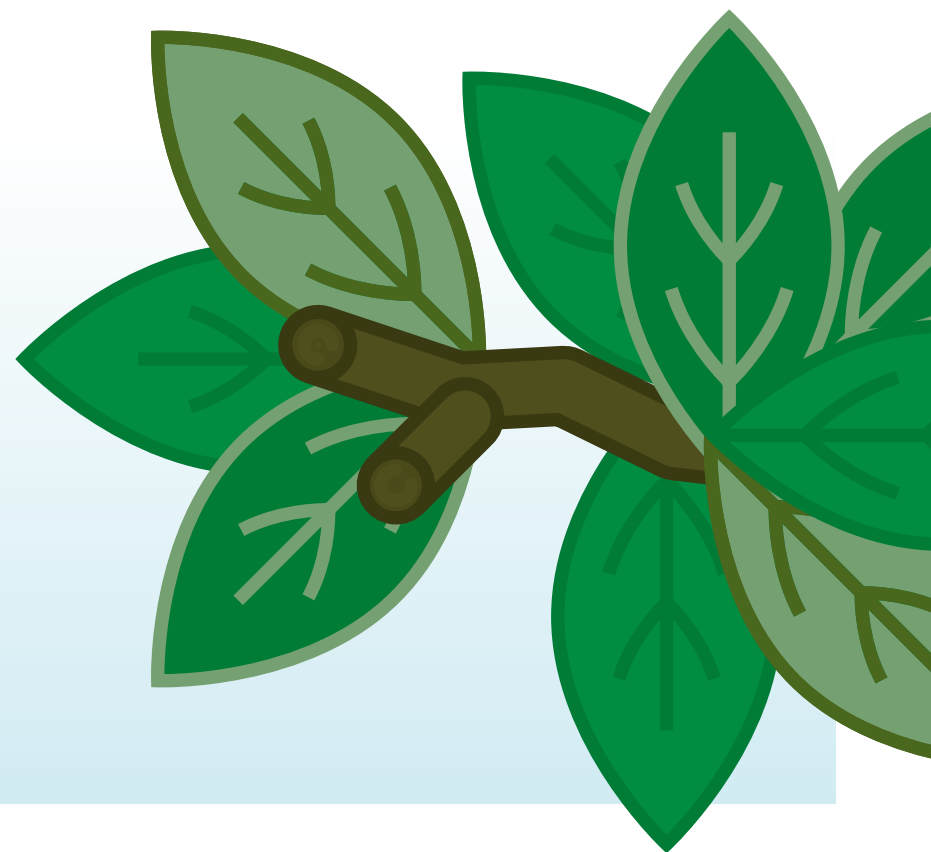
Netwerkdag Klimaatadaptatie en omgevingsvisies

18 januari 2018

WELKOM

Tijdens Prinsjesdag 2017 werd het Delta-programma Ruimtelijke Adaptatie 2018 gepresenteerd, de directe aanleiding voor deze themabijeenkomst. Het programma beschrijft onder andere de ambitie om klimaatadaptatie integraal onderdeel te laten zijn van omgevingsvisies en -plannen. Tijdens de netwerkdag stonden de volgende vragen centraal: wat kan de integrale insteek van klimaatadaptatie betekenen voor een betere omgevingsvisie en wat kan het integrale karakter van de omgevingsvisie bijdragen aan een klimaatadaptievere omgeving? In dit verslag vind je de oogst van deze dag.

Arjan Kaashoek van De Wijde Blik heet een ieder van harte welkom in de Kunstlinie, het theater van Almere. Hij introduceert direct een carpoolsysteem, vanwege de landelijke treinuitval als gevolg van de zeer zware storm. De Wijde Blik organiseert deze themabijeenkomst in opdracht van het Deltaprogramma Ruimtelijke Adaptatie, in samenwerking met Ruimtevolk, VNG en andere partners.

AFTRAP – EDWARD STIGTER

Edward Stigter is directeur Beleid bij VNG. Daarvoor was hij werkzaam bij de Rijks-overheid en heeft hij ervaring opgedaan bij vele gemeenten.

Het klimaat is aan het veranderen; we zien steeds vaker dan vroeger extremere weerssituaties die leiden tot overlast, schade en soms zelfs slachtoffers. De klimaatscenario's die anno nu opgesteld zijn, zijn inmiddels alweer verjaard. Het KNMI geeft aan dat het weer van morgen er vandaag al is. Met andere woorden, het weer dat in 2030 verwacht werd doet zich nu al voor.

De focus van klimaatadaptatie lag tot nu toe sterk op de kustverdediging, de zwakke schakels, het water in de rivieren. Nu zijn we, naast deze grote vraagstukken van nationale veiligheid, ook toe aan veiligheid in de dorpen en de steden. Hoe zorgen we ervoor

dat onze ruimtelijke ordening goed inspeelt op klimaatveranderingen? Veel gemeenten hebben of schrijven al beleid op dit gebied en zetten stimuleringsmaatregelen uit.

Er is een samenhangende en integrale benadering nodig; klimaatadaptatie gaat heel vaak gepaard met andere opgaven in het fysieke domein. Een straat aanpassen is te kostbaar om enkel vanuit klimaatadaptatie te doen, maar wanneer daar ook leidingwerkzaamheden of een herinrichting van die straat aan te pas komen, loont de investering zich vaak beter. De gemeente heeft echter ook burgers nodig. Zij kan het openbaar domein wel waterdoorlatend maken, maar wanneer omwonenden hun tuinen volledig bestraten, dan haalt dit niet veel uit. De opgave is per definitie gemeentelijke-overstijgend.

Pilots met de omgevingsvisie als instrument

leren ons de volgende zaken:

1. Een integrale benadering brengt kansen en sectoren met elkaar in verbinding.
2. De Omgevingswet bundelt verschillende beleidsdomeinen, afhankelijk van het schaalniveau.
3. Alle overheden worstelen met participatie.
4. Er is behoefte aan één gemeenschappelijke taal over al die domeinen om tot een visie te komen.

Kijkend naar klimaatsverandering en omgevingsvisies zien we een aantal overeenkomsten:

1. Beide vragen om een integrale en samenhangende manier van kijken en aanpakken.
2. Het regionale schaalniveau is bij beide van groot belang.
3. Klimaatverandering en omgevingsvisies kunnen niet zonder een goed participatieproces.

Soms heeft het gesprek over omgevingsvisies en klimaatverandering wel iets weg van de toren van Babel. Het is de zoektocht om elkaars taal te leren verstaan, het goede gesprek te voeren en dan omgevingsvisies en klimaatverandering samen te brengen.

**Zijn je doelgroepen
Verantwoordelijken,
Structuurzoekers, Pragmatici
of Plichtsgetrouwen?**

Benut overeenkomsten klimaat- adaptatie en omgevingsvisies:

- Integrale aanpak
- Regionaal schaalniveau
- Goed participatieproces
- Er is niet één soort burger

ELIMINEER DE BURGER –

FERENC VAN DAMME

Ferenc van Damme is Strategie Participatie & Communicatie bij Provincie Overijssel en eigenaar van Appassionato. Als onderdeel van kernteam Eigentijds Bestuur houdt hij zich bezig met de kwaliteit van het openbaar bestuur. Vanuit de participatiegedachte verkent hij hoe overheid en burger nader tot elkaar kunnen komen.

Hoe ga je om met participatie? Hoe ontwikkel je een gemeenschappelijke taal? Het is de kunst om te leren denken vanuit je doelgroep. De wereld verandert zo snel dat die verandering het enige is wat zeker is. De huidige generatie kinderen en jongeren heeft een heel ander wereldbeeld dan de generatie kinderen en jongeren van vijftig jaar geleden. In veel sectoren zie je enorme veranderingen die hierop inspelen, maar de sector openbaar bestuur loopt hier vaak in achter.

We zitten midden in een revolutie; er is een zoektocht gaande naar liefde, naar de menselijke maat. Veel systemen die in de vorige eeuw zijn bedacht en destijds goed werkten, lopen nu vast. Er ontstaan andere spelregels en de grote instituten hebben hier moeite mee. Een voorbeeld: de generatie van nu kent het begrip 'omroep' niet. Een omroep die bepaalt wat jij wanneer mag kijken. De huidige generatie groeit op met Netflix. De generatie van nu bepaalt zélf wat zij wanneer (en waar) kijkt. Dan kan Hilversum veel willen, maar bereikt zij de kinderen en jongeren van nu nog? Er is een overgang gaande naar een nieuw soort wereld, een nieuw soort consumentisme, waarvoor de spelregels nog niet zijn uitgevonden. En hoe gaat het openbaar bestuur daarmee om?

Met wie zit je níet om tafel?

*Er participeert altijd
maar een klein deel van
de belanghebbenden.*

Er is niet één soort burger. We moeten ons realiseren dat wij te maken hebben met een grote verscheidenheid aan groepen mensen met ieder hun eigen belang en blik op de omgeving. Dat vraagt om maatwerk.

Participatie is het antwoord en daarbij is de participatieladder een mooi model. Bij een project met veel vrijheid voor participatie is echter ook het gevoel van eigenaarschap onder de participanten nodig. Hierbij zijn de volgende vragen te stellen:

1. Van wie is het onderwerp?
2. Wie vraagt om te participeren?
3. Wie participeert, met wie zit je om tafel? En met wie zit je níet om tafel? Vaak gaan onderwerpen veel meer mensen aan dan sec degenen die willen participeren.
4. Hoe eerlijk is die participatie; wil de gemeenteraad ook luisteren naar participatie?

Er zijn verschillende modellen om je participatie en communicatie in te richten. Een voorbeeld is het Motivaction-model met verschillende leefstijlen. Een aantal inzichten:

1. De leefstijlen zijn op elke postcode in nagenoeg dezelfde verhouding toe te passen.
2. Je hebt te maken met verschillende perspectieven en wereldbeelden.
3. Dé centrale vraag voor elk perspectief: hoe zie jij jouw rol in de samenleving? Met die vraag kom je tot vier gedragingen, vier rollen: verantwoordelijken, structuurzoekers, pragmatici en plichtsgetrouwen.
4. Spreek die vier rollen aan op hun eigen sentimenten om ze te activeren voor jouw project.

Presentatie plenair

bekijk online >

> Hoe betrek ik de omgeving?

Eind 2017 stelde de gemeenteraad van Noordwijk de omgevingsvisie Noordwijk 2030 vast. Een document waaraan vele inwoners, ondernemers, organisaties en verenigingen de afgelopen 3 jaar hebben bijgedragen. Maar hoe krijg je verschillende groepen inwoners zover om mee te denken en zelf vorm te geven aan de toekomst van hun stad? Hoe betrek je de omgeving?

Marcel van Veen (projectleider van de omgevingsvisie bij de gemeente Noordwijk) en Ferenc van Damme (communicatiestrateg en beleidsontwikkelaar Participatie & Communicatie bij de provincie Overijssel) zijn van mening dat de gebruikelijke manier van denken in de politiek aan verandering toe is. Overheden richten zich volgens hen nog te sterk op een gemakkelijk bereikbare

groep. Zo komen bij bijeenkomsten vooral de 'usual suspects', waardoor bestuurders maar slechts een klein deel van de betrokken omgeving bereiken.

Tijdens deze workshop laten Van Veen en Van Damme zien hoe je op andere manieren de omgeving kan betrekken en hoe je tweerichtingsverkeer met verschillende soorten omwonenden kan stimuleren.

Van Veen vertelde, aan de hand van de omgevingsvisie van Noordwijk, hoe zij omwonenden op een succesvolle manier betrokken en welke middelen hiervoor werden ingezet. Van Damme ging hier, vanuit zijn eigen ervaring vanuit de provincie Overijssel, op in en ging de interactie aan met deelnemers van de workshop.

Vergeet jongeren niet: vrijdenkers met een drive!

Neem de tijd voor participatie, anders kun je het beter laten.

Benut bestaande structuren, evenementen en plekken i.p.v. zelf iets nieuws op te tuigen.

Vraag niet naar oplossingen voor klimaatadaptatie of energietransitie, maar vraag wat men nodig heeft voor de toekomst en probeer daar bij aan te sluiten.

De belangrijkste leerpunten volgens de enthousiaste deelnemers aan de workshops:

- > Communiceer in 'normale mensentaal' en houd het begrijpelijk. Wie zijn we? Wat willen we? Wie hebben we nodig? En wat bieden we? Wees open en eerlijk, ga de dialoog aan, deel de feiten, neem vooroordelen weg en ga samen op zoek naar nieuwe oplossingen.
- > Stel mensen gerust en laat zien dat je de volledige verantwoordelijkheid neemt om het juiste resultaat te halen.
- > Betrek je omgeving op kleine schaal om de juiste doelgroep te bereiken. Zoek daarbij ook in je eigen netwerk om zaken verder te helpen.
- > Maak je boodschap persoonlijk en betrek iedereen uit de omgeving. Jongeren bijvoorbeeld, hebben veel drive om met mooie oplossingen te komen en zijn vrijdenkers. Als je hen laat meedenken komen daar vaak dezelfde dilemma's en thema's uit als bij professionals, maar dan in hele andere taal.
- > Je omgeving betrekken kost vooral tijd! Het vergt veel handwerk, bellen en persoonlijke benadering, maar werpt uiteindelijk wel zijn vruchten af. Maar: zorg er dan wel voor dat je omgeving weet en ziet wat er met hun input gedaan wordt. Als je dit niet doet dan werkt dit juist negatief.
- > Pak binnen bestaande structuren de openingen en kansen die je hebt om de omgeving te betrekken en speel in op het moment! Als er bijvoorbeeld kermis is, grijp dan de kans om jongeren te betrekken en geef hen voor het invullen van een vragenlijst een consumptie-muntje. Dit levert jou weer waardevolle informatie op.

- > Maak gebruik van een beloning. Als voorbeeld werd het neerzetten van een pizzaoven in de straat genoemd. De respons op de enquête was 100%, omdat iedereen wel een stuk pizza wilde.

Presentatie workshop

[bekijk online >](#)

Deel de feiten, neem vooroordelen weg en zoek samen naar nieuwe oplossingen.

Hou het klein: om de juiste doelgroep te bereiken betrek je omgeving op kleine schaal.

Durf een out of the box aanpak te proberen.

Besef dat er naast inwoners ook bezoekers en gebruikers van buiten een belang bij de ontwikkeling van het gebied kunnen hebben. Kijk of je deze wensen ook in beeld kunt krijgen (denk aan recreanten of toekomstige bedrijven).

> **Hoe borg ik klimaat-adaptatie bij ruimtelijke ontwikkelingen?**

KOR VAN DIJK – MINISTERIE VAN I&W
PETER PLAMBECK – MINISTERIE VAN I&W,
GEDETACHEERD VANUIT RVS
GESPREKSLEIDING **ARJAN KAASHOEK** –
DE WIJDE BLIK

Kor en Peter zijn beiden werkzaam bij het Ministerie van I&W en werken met 'Bestemmingsplannen met verbrede reikwijdte'. Dat is een experiment om gemeenten te laten oefenen met het toekomstige omgevingsplan. Nu al zijn er circa 130 pilotprojecten in Nederland. In dit bestemmingsplan zijn regels te stellen over de gehele fysieke leefomgeving. Nieuwe thema's als energie, klimaat en gezondheid vinden in de huidige bestemmingsplannen geen plek, maar in dit speciale bestemmingsplan wel. Gemeenten krijgen hiermee een aantal extra ingrediënten:

- > Ander type regels: in de reguliere bestemmingsplannen zijn enkel verboden of voorwaardelijke verplichtingen mogelijk. In de bredere bestemmingsplannen is het mogelijk gebodsbepalingen op te nemen.
- > Open normen en beleidsregels: open normen zijn regels die voor meerdere interpretaties vatbaar zijn, bijvoorbeeld 'voldoende parkeergelegenheid'. Hierbij kan gerefereerd worden aan externe beleidsregels. Voordeel: bestemmingsplan hoeft niet telkens te worden herzien.
- > Gefaseerd onderzoek: neem alleen richtinggevende kaders op. Pas bij indiening van een initiatief kan een en ander nader onderzocht worden.
- > Meldingsplicht: de initiatiefnemer moet eerst een melding indienen, waarbij een bestemmingsplanprocedure kan worden overgeslagen en een gemeente alsnog de fysieke leefomgeving kan handhaven.

Leg meer nadruk op kwalitatieve leefomgeving i.p.v. het maken van een dichtgetimmerd plan.

Uiteenlopende gebiedsgrenzen van bestuursorganen vragen om sterke manager.

In het brede bestemmingsplan stelt de gemeente de kaders en verwijst, waar nodig, naar beleid van andere organen. In dat geval stelt het externe orgaan de norm. Voor dit type bestemmingsplan is er vaak een gebiedsgerichte aanpak nodig. De gebiedsgrenzen van verschillende organen kunnen dan een obstakel zijn. Je hebt dan wel een sterke manager nodig.

Bij klimaatadaptatie in regelgeving zijn maar weinig normen, dus hoe kun je hiermee omgaan? Waar baseer je je op bij het opstellen van normen? Dat is inderdaad een lastige. Het begint al bij de definitie van 'klimaatadaptatie': wanneer voldoe je daar voor jezelf aan? Ook is er eerst onderzoek nodig naar de effecten van bijvoorbeeld hittestress en dan pas kun je stellen wat nog acceptabel is en wat niet meer. De gemeente Amsterdam is met hittestress bezig en schaaft dit onder 'gezondheid'.

Daar wordt genoemd dat er voldoende zonbescherming en watertappunten moeten zijn. De vraag is hoe en door wie dit wordt gerealiseerd. Je kan kiezen voor de wortel of de stok. Dus dwingende maatregelen of juist beloningssystemen. In Dalfsen mogen ontwikkelaars extra vierkante meters bouwen wanneer zij bepaalde maatregelen voor het klimaat en milieu treffen.

Voorkomen moet worden dat een ontwikkelaar bij meerdere instanties te rade moet gaan om zijn initiatief aan beleid te toetsen. De overheid is dan ook bezig om een digitaal systeem op te zetten waarbij je het beleid en de regelgeving van alle overheidsinstanties per perceel kan opvragen.

Deelnemers aan de workshop lopen tegen veel bestuurlijke onduidelijkheid aan. Sommige waterschappen werken met een

zogenoeten blauwe omgevingsvisie, maar in hoeverre dat status heeft en krijgt is voor hen de vraag. Een deelnemer van een provincie ligt toe dat zij begonnen zijn door heel veel partners op te zoeken en bij hen de vraag neer te leggen of zij in hun beleid klimaatadaptatie mee kunnen nemen, omdat het een meerwaarde voor de ruimtelijke ontwikkeling is. Hij merkt dat hun partners van deze insteek enthousiast worden.

Probleem is vaak dat velen nog bezig zijn met het formuleren van de ambities voor klimaatadaptatie. Hoe kun je het dan nu al borgen? Het bestemmingsplan met verbrede reikwijdte kan dan een uitkomst zijn. Dat legt meer nadruk op een kwalitatieve leefomgeving en wil niet direct alles al gedetailleerd vastleggen, maar verwijzen naar bestaand of te maken beleid. Dat lijkt haalbaarder dan direct al een complete visie op tafel leggen.

Klimaatadaptatie is volgens sommige deelnemers minder concreet dan een aantal andere thema's in omgevingsvisies. Daardoor weet men minder wat men ermee aan moet. Een goede insteek lijkt dan ook om klimaatadaptatie te koppelen aan die andere thema's, zodat duidelijk wordt wat de meerwaarde is.

Dat leidt tot een groepsopdracht: de deelnemers denken in groepjes na over de vraag waarom collega's op een ander beleidsterrein toch de meerwaarde zien om klimaatadaptatie toe te passen in hun beleidsveld, en dit dus ook mee te nemen in een omgevingsvisie of -plan. De opdracht bestaat uit twee perspectieven: een beleidsafdeling Verkeer/Bereikbaarheid/Parkeren en een beleidsafdeling Veiligheid/Leefbaarheid.

Werk met meldingsplicht i.p.v. bestemmingsplanprocedure.

Verplaats je in andere beleidsafdelingen en verleidt hen: wat is hún voordeel als ze klimaatadaptatie toepassen?

Gebruik wortel én stok: verleiding waar het kan, regels waar het moet.

Verkeerskundigen zijn gefocust op bereikbaarheid en doorstroming. Wanneer je kan laten zien dat klimaatmaatregelen ook zorgen voor minder stremming, dan is de kans groot dat je een verkeerskundige mee krijgt. In essentie moet je de taal van de ander spreken. En het is ook niet zo dat een verkeerskundige sec kijkt naar de hoeveelheid auto's die door een gebied stroomt; in Amsterdam Havenstad is er een goede OV-verbinding aangelegd en bereikt men een parkeernorm van 0,2. Vooral niet praten over normen, maar nodig elkaar uit om te praten over de toekomst van beide vakgebieden. Redeneer terug naar nu: hoe kunnen we nu al toekomstige problemen aanpakken? Zijn er problemen die ons gezamenlijk raken?

Beleidsmakers van veiligheid en leefbaarheid zijn mogelijk van nature geneigd te denken in problemen en oplossingen. Lever dus via klimaatadaptatie een bijdrage aan het oplossen van problemen. Zo draagt rekening houden met vitale en kwetsbare functies (generator van het ziekenhuis liever niet in de kelder) bij aan de oplossing van een mogelijk veiligheidsprobleem. En maakt het aanleggen van groen, parken en speelplaatsen een omgeving aantrekkelijker. Via die route kun je van initiatiefnemers en ontwikkelaars ook meer vragen, want hun opbrengst is ook groter. Dat hoeft dan ook niet per se in de vorm van regels voor ontwikkelaars. Je kunt een ontwikkelaar ook eigenaar van het probleem maken; als hij ook onderhoud moet voeren dan zal hij ook eerder nadenken over meer

duurzame oplossingen. Er moet een gevoel van noodzaak, toekomstperspectief én trots gecreëerd worden. Dat vraagt om een gezamenlijke aanpak; het integreren van verschillende doelen. Daarin is bijvoorbeeld voor een waterschap een overkoepelende rol weggelegd. Een waterschap is steeds meer een klimaatschap en we zien dat er vooral in de steden nadruk op klimaatadaptatie wordt gelegd. Landelijke gemeentes hebben hier vaak de capaciteit niet voor.

Presentatie workshop

[bekijk online >](#)

Maak ontwikkelaars mede-problemeigenaar:
maak hem verantwoordelijk voor beheer.

Begin met onderzoekskaders/ quick scans. Nader onderzoek kan bij indiening initiatief.

Gebruik 'open normen', juist als alles nog niet duidelijk is, en hou je plan flexibel.

> Hoe kan ik klimaatadaptatie verbinden met andere thema's?

De gemeente Leiden moet voor 2040 zo'n 30.000 woningen bij bouwen. In de hele provincie Zuid-Holland zijn 250.000 nieuwe woningen nodig. Hiervoor is een integrale visie op de leefomgeving nodig: de omgevingsvisie. Hoe hangt deze visie samen met grote thema's als klimaatadaptatie? En waar, wanneer en hoe verbind je deze thema's en wie neemt uiteindelijk de bepalende beslissingen?

Fred Goedbloed van de gemeente Leiden leidt deze sessie. De afgelopen vier jaar heeft de gemeente Leiden met negen buurgemeenten samengewerkt aan de omgevingsvisie, onder de noemer Regionale agenda omgevingsvisie 2040

het Hart van Holland. 'In plaats van thema's uit de omgevingswet af te gaan, was voor ons de opgave leidend en hebben we ons puur op de inhoud gericht. In de uitwerking loop je dan al snel tegen belangrijke regionale thema's aan zoals klimaatadaptatie, energietransitie, biodiversiteit, etc. waarbij je voor het nemen van beslissingen afhankelijk bent van andere partijen.' Een unanieme conclusie is dat in de uitwerking van de omgevingsvisie de thema's integraal verbonden moeten worden en samenwerking tussen partijen als het Rijk, de provincie, gemeente(s) en het waterschap noodzakelijk is.

**Stedelijke vernieuwing
nieuwe stijl: begin met kleine
gebieden, zoom daarna uit
om kennis en uitgangspunten
te verbinden.**

Tijdens de sessies kwamen de volgende oplossingen en conclusies naar voren:

- > Het omgaan met de verschillende grote thema's vraagt om een ander soort stadsvernieuwing. Waarbij voor de uitwerking van de thema's gemeente(s) eerst gebiedsgericht te werk gaan, om vervolgens voor een groter gebied samen de kennis en uitgangspunten met elkaar te combineren.
- > Kennis bundelen biedt een overzicht van de grotere risico's en de verschillende belangen/afwegingen per gebied. Hieruit moet de bestemming van het landschap duidelijk worden en welke/hoeveel ruimte waarvoor gereserveerd moet worden (nu en in de toekomst).

- > In de omgevingsvisie wordt de agenda vastgelegd en de opgave geadresseerd. De uiteindelijke aanpak en rolverdeling vraagt om een discussie tussen het Rijk, de provincie, gemeente(s) en het Waterschap.
- > Ambitie is om de uitwerking/oplossing te verwerken in de omgevings- en projectplannen waarbij takken als ruimtelijke ordening, beheerders, de stadsingenieurs, de projectleiders en ontwikkelaars betrokken zijn.
- > De omgevingsvisie moet een wendbaar/flexibel stuk zijn, om zo snel mogelijk deskundigheid samen te brengen en fundamentele keuzes te maken.

- > De omgevingsvisie moet op grotere schaal de urgentie van klimaatadaptatieproblematiek duiden en op kleinere schaal wat dat betekent voor een gemeente en haar inwoners.
- > Klimaatadaptatie geeft nieuwe urgentie aan maatregelen die we allang kennen: bijv. sloop- nieuwbouw, maar dan vanuit andere motieven ingegeven. Namelijk plekken die niet meer leefbaar zijn vanwege het klimaat en dat geeft nieuwe ruimtelijke motieven om maatregelen te nemen.
- > Valkuil om te ver in oplossingen te denken bij de uitwerking van de omgevingsvisie.

- > Bij bewoners bewustwording en begrip creëren door in een vroeg stadium actief kennis te delen en open kaart te spelen.
- > Zoveel mogelijk werkzaamheden in beheer samendoen; werk met werk maken. Betekent ook inbreken op lopende projecten. Argumentatie vanuit de omgevingsvisie moet helpen om begrip te creëren.

Presentatie workshop

[bekijk online >](#)

Benut klimaatadaptatie om urgentie te versterken van ingrepen die toch al nodig waren.

Doe zoveel mogelijk beheerwerkzaamheden gezamenlijk: biedt kansen!

Denk niet te ver in oplossingen bij uitwerken omgevingsvisie.

> **Wat leg je waar vast?**

Teun Terpstra van HKV leidt de workshop. Hanneke Vreugdenhil, collega van Teun bij HKV en Wouter Egas van de gemeente Almere faciliteren daar waar nodig. Teun trapt de workshop af en vertelt over de droombeelden voor Almere in 2050. Wouter licht er drie Almeerse projecten uit en geeft aan dat het 'blauwgroene raamwerk' van Almere uniek en cruciaal is om te behouden, zeker gezien de verschuivingen van het klimaat.

Teun presenteert de drie vragen die ter discussie worden gesteld. Deze vragen worden behandeld in subgroepen van 3 á 4 personen. Na de discussie worden alle uitkomsten plenair verzameld en wisselen de groepen van gedachten over het onderwerp.

WAT REGEL JE COLLECTIEF EN WAAR GEEF JE RUIMTE AAN EIGEN VERANTWOORDELIJKHEID?

In het kader van de Omgevingswet wil je initiatiefnemers de ruimte geven. De burger wil zo min mogelijk te maken hebben met regels, maar als er wat fout gaat moeten er wel regels zijn om het op te lossen. Wanneer moet de overheid rekken en wanneer juist ingrijpen? "We stellen enigszins regels aan bijvoorbeeld de wateropslag, maar we laten iedereen vrij in de manier waarop. Zo bied je binnen de collectieve kaders ruimte voor eigen verantwoordelijkheid". Daarnaast is het probleem niet zozeer de nieuwbouw maar de bestaande bouw. Bij nieuwbouw kunnen er regels worden opgelegd voor de ontwikkelaar. Bij bestaande bouw is het lastig mensen bewust te maken van klimaatadaptatie en zover te krijgen dat ze iets veranderen aan bijvoorbeeld hun woning of hun tuin.

Neem concrete voorbeelden op in de omgevingsvisie, zorgt voor begrip en draagvlak.

WANNEER BEN JE WATERROBUUST/ KLIMAATADAPTIEF?

“Met een hoogte van +1,5 NAP zijn plannen in Almere officieel waterrobuust. Die norm wordt geëist bij woningen en functies (bv. scouting, speelplaats). Maar de verbindingswegen tussen die woningen en functies zijn niet onderworpen aan die norm, waardoor vluchtwegen misschien niet bereikbaar zijn mocht het mis gaan. Dit is een keuze die we als gemeente gemaakt hebben.” Maar waar leg je de grens voor de verplichte norm van +1,5 NAP

en wat vinden mensen acceptabel? Over die acceptatie moet je in discussie. De een vindt het niet erg als er na een storm een laagje water in de tuin staat, terwijl de ander dit niet tolereert.

Daarnaast zijn er velen van mening dat de norm opgedeeld moet worden in gradaties. Per gradatie is er dan een bijpassende maatregel. Zo zit je niet vast aan één grens maar rubriceer je maatregelen aan de hand van verschillende grenzen. Op die manier ben je flexibel in acceptatie.

TOT WELK DETAILNIVEAU MOET DE OMGEVINGSVISIE INGAAN OP DE RISICO'S.

In de omgevingsvisie definieer je de urgentie, maar leg je geen normen of cijfers vast. De achterliggende data onderbouwen de urgentie. De knelpunten die uit die data blijken, benoem je in de omgevingsvisie.

Een voorbeeld is de stresstest. Data uit deze test brengen in kaart waar de knelpunten zitten voor onder andere wateroverlast. Naast het vastleggen van de

urgentie kan de omgevingsvisie ook dienen als educatief middel. Zo kun je aan de hand van een voorbeeld uitleggen waarom er iets aan de omgeving moet worden veranderd. Dit kan zorgen voor meer begrip en draagvlak voor een project.

Presentatie workshop

[bekijk online >](#)

*Bied binnen collectieve kaders
ruimte voor eigen
verantwoordelijkheid.*

*Ga met elkaar en burgers
in discussie over wat je
acceptabel vindt
(waternormen,
kansberekening etc).*

*Deel een norm op in gradaties,
met per gradatie een
bijpassende maatregel.*

*Onderbouw de urgentie met
onderliggende data die de knelpunten
in kaart brengen.*

> **Lessen van de pilots omgevingsvisie.**

Wat is de basis voor een succesvolle omgevingsvisie? In hoeverre komen klimaatbestendigheid en klimaatadaptatie daarin terug? Robbin Knuivers van RUIMTEVOLK en Arjen Vedder van pilotgemeente Zwolle deelden in deze sessie de ervaringen van een jaar lang pilots omgevingsvisie. Ze gaven een voorproefje van de eindpublicatie omgevingsvisie en presenteerden de formule voor een duurzame en uitvoeringsgerichte omgevingsvisie. De formule die Ruimtevolk uit alle pilots destilleerde is als volgt: omgevingsvisie = (narratief+ perspectief) x (gebieden + strategieën) Daarbij richt het eerste deel van de formule zich vooral op het 'wat' en deel twee zich vooral op het 'hoe'.

De gemeente Zwolle ziet een belangrijke meerwaarde in het hebben van een omgevingsvisie, want deze leent zich er bij uitstek

voor om integraliteit en samenhang te creëren tussen de diverse beleidsvelden binnen de fysieke leefomgeving. Daarbij wil Zwolle de fysieke leefomgeving inbedden in een breder perspectief, namelijk de context van Zwolle; ook in maatschappelijke en economische zin.

In Zwolle zijn ze eerst aan de slag gegaan met deel 1 van de formule, namelijk het naar boven halen van de identiteit en missie van Zwolle en de bijbehorende overkoepelende principes. Deze zijn verwerkt in omgevingsvisie deel 1 met de kernopgaven en missie van Zwolle. Het document geeft op hoofdlijnen richting aan de ontwikkeling van de fysieke leefomgeving in de toekomst en zal in deel 2 van de omgevingsvisie verder uitgewerkt worden.

Concurrentie in ruimte stimuleert om creatief te worden en keuzes te maken.

ALLES IN SAMENHANG BESCHOUWEN

Hoe heeft Zwolle die integraliteit dan aangepakt? Een effectieve methode was het organiseren van twee werkweken waar diverse beleidsvelden met elkaar in gesprek gingen. Daarnaast is er extern gesproken met verschillende stakeholders en belangorganisaties. Aan de hand van een voorbeeld over watercasco's illustreerde Arjen Vedder hoe verschillende thema's in een omgevingsvisie samen kunnen komen. Zwolle is ontstaan op rivierduinen maar de vinexwijk Stadshagen ligt in lagere delen. Klimaat en het stijgende waterpeil zijn dus belangrijke thema's. Er komt in de toekomst meer water op Zwolle af, zowel vanuit de IJssel en de Vecht en vanaf de kant van het IJsselmeer, en daarmee wordt Zwolle kwetsbaarder. Het is dan ook verstandiger

om er nu over na te denken en investeringen te doen, dan straks de (hogere) kosten van schade voor je kiezen te krijgen. Zwolle heeft dan ook gekeken of het water om de stad geleid kan worden via de watergangen rondom de stad, in plaats van door de stadsgrachten. Er zijn routes gezocht via landschapstypen waardoor het water geleidelijker gaat. Tegelijkertijd biedt dit de kans om de verbinding leggen met ecologie en recreatie, bijvoorbeeld door in die gebieden waar een waterroute is geen woonwijk te plannen. Dat soort zaken zijn bij uitstek geschikt om in de omgevingsvisie vast te leggen. Deze benadering maakt het ook vaak makkelijker om bepaalde keuzes te verkopen. Bij mensen begint het vaak met een andere wens, bijvoorbeeld een mooie leefomgeving.

CONCURRENTIE IN RUIMTE

In deel 2 van de omgevingsvisie werkt Zwolle uit wat de ambities betekenen voor de locatie. Als je alles in kaart brengt, zul je zien dat thema's overlappen, schuren of elkaar kunnen versterken. Dat alles leidt tot concurrentie in ruimte, wat stimuleert om creatief te worden en keuzes te maken. Maar hoe kom je tot bepaalde keuzes? Hoe maak je de afweging en wie bepaalt de keuzes? De keuzes maak je op basis van de identiteit van de gemeente (die vastgesteld is in omgevingsvisie deel 1). En uiteindelijk is het ook de politiek die bepaalt. Dan helpt het om bijvoorbeeld de planvorming te koppelen aan de politieke cyclus.

SYSTEEM- EN LEEFWERELD GELIJK- WAARDIG AAN TAFEL

Er is wel een kritische noot bij de scheiding tussen deel 1 en deel 2. Moet je niet juist eerst het gesprek aangaan met de mensen en die input meenemen om de omgevingsvisie te maken? Juist het gesprek over wat voor gemeente we zijn zou je ook met bewoners kunnen bespreken. Of dat mogelijk is, is mede afhankelijk van het type gemeente en de grootte. De gemeente Zwolle gaat ervaren of hetgeen in deel 1 is vastgelegd, voldoende kapstok biedt om in deel 2 met elkaar het gesprek aan te gaan. Arjen Vedder heeft daar wel vertrouwen in: "Hoewel deel 1 in de Gemeenteraad is vastgesteld, is het eerder een betaversie waarin we ons huiswerk op orde hebben en ons eigen kader hebben bepaald,

*Ook al geldt je
omgevingsvisie voor jouw
gemeente, stop nooit bij je
gemeentegrens!*

*Start met duidelijke,
stadsbrede kaders en betrek
daarna de wijken. Voelt voor
burgers dichterbij huis.*

en die we vervolgens toetsen en verrijken aan de hand van gesprekstafels op gebieds- en wijkniveau. Systeem- en leefwereld gelijkwaardig aan tafel. Bewoners kunnen ook makkelijker meepraten als het om hun eigen gebied gaat.”

WAARDE TOEVOEGEN OP GEBOUW-, GEBIEDS- EN GEMEENTENIVEAU

Vanuit de deelnemers komt de vraag wat er in de omgevingsvisie moet staan om al die stappen die erna volgen te borgen. In Zwolle doen ze dat door als voorwaarde aan ontwikkelaars te stellen dat wanneer zij een ontwikkeling willen, zij ook een ‘cadeau’ terug moeten geven aan de stad. Dat kan van alles zijn, bijvoorbeeld groenstructuren, zaken op sociaal vlak of op het gebied van

het klimaat. Dat kun je per gebied bepalen. In ieder geval moet er op gebouw-, gebied- en gemeenteniveau waarde toegevoegd worden. In tenders pakken ontwikkelaars vaak uit. “Dan is het wel belangrijk dat de goede uitvraag gedaan wordt”, is een opmerking vanuit de deelnemers. Het is niet mogelijk om alles te regelen in tenders. Vaak is grond al in eigendom van een ontwikkelaar. Het helpt dan om bepaalde principes vastgelegd te hebben in de omgevingsvisie. Deze geeft aan hoe Zwolle handelt en van daaruit is het makkelijker om het gesprek aan te gaan met een ontwikkelaar. Mocht het nog nodig zijn dan kan een gemeente besluiten niet mee te werken aan het bestemmingsplan of vergunningaanvraag.

KLIMAAT EN ENERGIE STOPPEN NIET BIJ DE GEMEENTEGRENS

De conclusie is dat de omgevingsvisie zich uitstekend leent om klimaatadaptatie af te wegen ten opzichte van andere maatschappelijke thema's en de lokale context. Ook is het voordeel dat hiermee klimaatadaptatie geagendeerd wordt. Verder werd geconstateerd dat niet alles vastgelegd hoeft te worden in een omgevingsvisie, maar dat dit ook in programma's kan. Programma's zijn meer uitvoeringsgericht. Zo blijft de omgevingsvisie meer een visie op lange termijn. Verder is het van belang om niet uit het oog te verliezen dat klimaat en energie niet stoppen bij de gemeentegrens. Juist de optelsom van

wijken en gebieden leidt tot een klimaatbestendige gemeente en zelfs regio. Schakelen tussen schaalniveaus en aansluiten op andere thema's is van belang. Nooit met oogkleppen op en dwars door alle schaalniveaus heen.

Presentatie workshop

[bekijk online >](#)

Bepaal per gebied welk 'cadeau' ontwikkelaars aan de stad moeten geven wanneer zij een ontwikkeling willen. Dit kan dus ook klimaatadaptatie zijn.

Voor het interne begrip en gesprek is een week met collega's van verschillende afdelingen de hei op om te verkennen wat de samenhang der dingen is een effectieve aanpak.

Netwerkdag Klimaatadaptatie en omgevingsvisies

18 januari 2018

FEBRUARI 2018

Organisatie en verslaglegging door De Wijde Blick in opdracht van het Deltaprogramma Ruimtelijke Adaptatie, in samenwerking met Ruimtevolk, VNG en andere partners.